

Lisans Öğrencilerinin Akademik Başarıları ve Kariyer Kararı Öz-Yeterliklerinin Lisansüstü Eğitim Niyetlerine Etkisi

The Effect of Academic Achievement and Career Decision Self-Efficacy on Postgraduate Study Intentions among Undergraduate Students

İlhan İLTER

ÖZ

Bu araştırmanın amacı kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olup olmadığını incelemektir. Araştırma, lisansüstü programlara sahip bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören 315 öğrenci ile yürütülmüştür. Veriler “Kariyer Kararı Öz-Yetkinlik Ölçeği” ve “Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği” kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve kurulan modelin aracılık etkisini test etmek için yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliği öğrencilerin lisans sonrası lisansüstü eğitime başlama ile ilgili niyetlerini pozitif yönde yordamıştır. Ayrıca akademik başarı öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterliklerini pozitif yönde etkilemiştir. Yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarında kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünde olduğu görülmüştür. Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri arttıkça kariyer kararı öz-yeterliklerinin de yükseldiği; bunun sonucu olarak da lisans sonrası lisansüstü programlara devam etme niyetlerinin arttığı görülmektedir. Bu anlamda üniversitelerin lisansüstü eğitim için mentorluk ya da çalışma merkezleri oluşturarak öğrencilerin kariyer potansiyelleri hakkında bilgiler toplamaları, planlar yapmaları ve bu planları uygulamaya koymaları lisansüstü eğitime katılım için önemli bir adım olabilir.

Anahtar Sözcükler: Öz-yeterlik, Kariyer kararı öz-yeterliği, Akademik başarı, Lisansüstü eğitim

ABSTRACT

This study aimed to examine the mediation role of career decision self-efficacy in the relationship between academic achievement and postgraduate (PG) study intentions among undergraduate students. The study was conducted with 315 students who enrolled in fourth-grade in different programs in the education faculty of a university in Turkey. Data were collected by using the “Career Decision Self-Efficacy Scale” and “Postgraduate Education Intention Scale”. Pearson product-moment correlation coefficient was used in the analysis of the data and structural equation modeling was used to test the mediating effect of the hypothesized model. Results showed that academic achievement and career decision self-efficacy directly predicted PG study intentions of students. Academic achievement positively predicted career decision self-efficacy. Results of SEM indicate that career decision self-efficacy has a partial mediation role in the relationship between academic achievement and PG study intentions. As a result, it was concluded that as the academic achievement of current undergraduate students increases, their career decision self-efficacy also increases; thus their intentions to pursue PG study increases. Universities should collect information about the career potential of undergraduate students, make plans and put these plans into action by the creation of mentoring centers for the provision of postgraduate education can be an important step for part in postgraduate studies.

Keywords: Self-efficacy, Career decision self-efficacy, Academic achievement, Postgraduate study

İlter İ., (2021). Lisans öğrencilerinin akademik başarıları ve kariyer kararı öz-yeterliklerinin lisansüstü eğitim niyetlerine etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(1), 1-13. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.423>

İlhan İLTER (✉)

ORCID ID: 0000-0002-1473-7172

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kahramanmaraş, Türkiye
Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Education, Kahramanmaraş, Turkey
iilter@ksu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 11.03.2020

Kabul Tarihi/Accepted : 12.01.2021

GİRİŞ

İnsanlar sadece statü ya da sermaye edinimi için değil aynı zamanda bir amaç veya tatmin duygusunu yaşamak için de kariyer arayışına girebilmektedir. Birçok kişi için kariyer, başarı yaratma ya da kişisel gelişimin temeli olmaktadır. Kariyer mesleki uygulamalarını genişletmek, istihdam için etkili stratejileri geliştirmek, yaşamdaki önemli hedeflere ulaşmak ve kişisel gelişimini desteklemek isteyenler için anlamlı bir yol hâline gelmiştir. Kariyer eğitim ve iş olanaklarının farkında olma, kendini daha iyi tanıma, iş dünyası hakkında bilgi edinme, kariyer planları yapabilmek, başarı için destek arama ve yaşam rollerini dengelemeyi içerebilmektedir. Kariyer gelişimi zaman ve emek gerektirir ve hayat boyu devam eden bir içsel süreç olarak kavramsallaştırılır. Bu nedenle gençlerin iş ortamını deneyimlemeden önce kendi kariyerleri hakkında düşünmeleri ve buna ilişkin seçimler yapabilmeleri önemlidir (Briscoe, 2002; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2008; Mikacic ve Ovsenic, 2013; Sharf, 2017; Stewart ve Knowles, 1999).

Öz-Yeterlik

Bireylerin kariyer kararını etkileyen etmenlerden biri de öz-yeterlik inançlarıdır. Öz-yeterlik, bireylerin belirledikleri performanslara ulaşmak için gereken eylem adımlarını atması ve sürdürebilmesi konusunda bireysel çaba ve kapasitelerine dair yargıları olarak tanımlanabilir (Bandura, 1986). Öz-yeterlik, bireylerin özgül görevleri yerine getirip getirmemesi ile ilgili sorulara cevap vermeyi sağlar. Öz-yeterlik görev alma eğilimi, hedefe ulaşmada harcanan çaba veya ilerlemede karşılaşılan engeller ile baş etmede tahammül derecesi çıktılarının etkili belirleyicilerinden biridir. Öz-yeterliği yüksek olan bireylerin kendi gelişimlerini izleme ve eleştirel olarak değerlendirme üzerinde daha fazla içsel kontrol odağı vardır (Bandura, 1997).

Araştırmacılar bireylerin öz-yeterlik inançlarının mesleki ilgi ve kariyer seçimleri ile yakından ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir. Bu ilişkiye göre gereken istek ve kapasiteye sahip olduğumuzu ve bu yönümüzü geliştirebileceğimizi düşündüğümüz mesleklerle ya da alanlara daha fazla yöneliriz (Brown, Lent ve Gore, 2000). Bandura'nın (1986) Sosyal Bilişsel Kuramı'ndan etkilenen ve Kariyer Öz-Yeterlik Kuramı olarak bilinen Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK) bireylerin bir şeyleri başarabileceğine ilişkin öz-yeterlik inançları üzerine odaklanır. Öz-yeterlik inançları, kariyer gelişiminin bireysel belirleyicilerini kavramsallaştırmaya ve kariyer davranışlarını şekillendirmeye yardımcı olan bir unsurdur (Lent, Brown ve Hackett, 1994-2000). Öz-yeterlik inancı, hedef belirleme sürecinde plan yapma, istekli olma, davranışa yönelme, karar verme ve sonuç beklentilerini etkilemektedir. Öz-yeterliğin motive edilmiş davranışların altında yatan merkezi bir kavram olduğu ve motive olmamanın öz-yeterlik eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Bandura, 1996). Bu açıdan öz-yeterlik kariyer seçimi ilgilerinde ve kariyer hedeflerini planlamada ve uygulamada önemli bir faktördür (Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli, 2001; Betz ve Luzzo, 2000; Sharf, 2017).

Akademik Başarı

Eğitimin temel hedeflerinden biri öğrencilerin akademik başarı

yönelimleridir. Öğrencilerin akademik başarıları genellikle kümülatif not ortalamasını yani okullarda mezuniyet derecesinin değerlendirilmesine katkıda bulunan bütün derslerden aldıkları notların genel ortalamasını temsil etmektedir. Akademik başarı performans ve kişisel işleyişin birçok bileşeninin karmaşık bir yansımasıdır (Negru-Subtirica ve Pop, 2016; Poropat, 2009) ve kariyer planlama ve iş olanaklarının seçimi ile ilişkili bir performans ölçütü olarak kabul edilmektedir (Strenze, 2007).

Akademik başarı öğrenciler, üniversiteler hatta işverenler için de oldukça anlamlıdır (Richardson, Abraham ve Bond, 2012). Kleinberg'e (1976) göre, akademik başarının kişinin kariyer kararını şekillendirme aşamasında önemli etkileri vardır. Öte yandan kişinin kariyer hedeflerinin akademik yetkinlik algısı tarafından yönlendirildiğine inanılmaktadır (Poropat, 2009). Lent ve diğerleri (1994) akademik başarıları düşük olan öğrencilerin kariyer gelişim süreçleri açısından riskli gruplar içerisinde değerlendirdiklerini belirtmiştir. Bu açıdan akademik performansın öğrencilerin yetişkinliğe geçerken istihdam seçimleri ve kariyer hedefleri üzerinde güçlü etkisi vardır.

Araştırmalar kariyer gelişiminin güçlü bir bileşeni olarak akademik not ortalamasının kariyer seçimi ve istihdam alanı açısından önemli bir performans kriteri olduğunu göstermiştir (Abele-Brehm ve Stief, 2004). Akademik performans SBKK' da da destek bulmuştur. SBKK'da dört kaynak öz-yeterlik inançlarını biçimlendirmektedir: başarılı kişisel performans, dolaylı öğrenme deneyimleri, sosyal ikna ve fizyolojik ve duygusal tepkiler. Bandura'ya (1986) göre bu kaynakların en etkilisi başarılı kişisel performans sonuçlarıdır. Başarılı performans daha olumlu ya da daha güçlü öz-yeterlik inançlarıyla sonuçlanırken, başarısız ya da düşük performans daha olumsuz veya daha zayıf öz-yeterlik inançlarının oluşmasına neden olmaktadır. Performans modeline göre bireyin başarılı performansları öz-yeterlik inançları, sonuç beklentileri ve kişisel hedeflerinin belirleyicisi olmaktadır (Bandura, 1997; Brown ve diğ., 2008). Öte yandan Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı performans yeteneğinin önemini kabul etmektedir. Bu kurama göre bireyin performansı hakkındaki inançları kariyer hedeflerini etkilemektedir ve kariyer karar verme sürecinde etkili bir rol oynamaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Araştırmalar akademik performansın kariyer kararlılığı ile ilişkili olduğunu doğrulamıştır (Howard, Ferrari, Nota, Solberg ve Soresi, 2009). Akademik başarı bu açıdan kariyer gelişimi ve kariyer hedeflerinin belirlenmesinde ve sürdürülebilirliğinde önemli bir role sahiptir (Hackett ve Betz, 1995; Luzzo, 1993).

Kariyer Kararı Öz-Yeterliği

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı kariyer kararı verme sürecinde öz-yeterlik inançlarının önemini vurgulamaktadır. Bu kuramda öz-yeterliğin kariyer kararı verme davranışının doğrudan nedensel bir öncülü olduğu tanımlanır. SBKK'nın hipotezleri performans yeteneğinin öz-yeterlik ile ilişkili olduğunu, öz-yeterlik ve sonuç beklentilerinin ise bireylerin kariyer kararı verme öz-yeterlik düzeylerini etkilediğini göstermiştir (Lent, 2012; Lent ve diğ., 2002). Kariyer kararı öz-yeterliği, bireylerin kariyer ile ilgili konularda karar vermek için gerekli görevleri yerine getireceğine ilişkin inançlarını tanımlamaktadır (Betz,

Klein ve Taylor, 1996). Kariyer kararı öz-yeterliği Bandura'nın (1997) öz-yeterlik kavramı üzerine kuruludur ve bireylerin görev ve davranışlardaki seçimlerini, performansını ayrıca mesleki karar verme sürecini etkilemektedir. Kariyer kararı öz-yeterliği bireyin kariyeri ile ilgili konularda uygun eğitsel ve mesleki kararları alma yeteneğinde önemli bir değişkendir (Gloria ve Hird, 1999; Hackett ve Betz, 1995). Araştırmacılar kariyer kararı öz-yeterliğini bireylerin kendini doğru bir şekilde değerlendirme, kariyer ile ilgili bilgi toplama, hedef belirleme, kariyer seçimleri yapabilme gibi kariyer gelişimi için belirli davranışları gerçekleştirmede kendilerine dair güvenleri olarak tanımlamıştır (Betz ve Hackett, 2006).

Kariyer kararı vermede kullanılan Bilgi İşlem Model'ine göre bireyler öz-yeterlikleri aracılığıyla kariyer kararı verme sürecini izleyerek ve kontrol ederek çeşitli karar verme yollarını denetlerler (Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004). Bununla birlikte bir bireyin kariyer kararını nasıl vereceğini bilmesi gerektiği düşüncesi Super'in (1955) mesleki olgunluk kavramında da geçmektedir. Bu kavram performansı izleme, bilgiyi kullanma yeteneği, kariyer fırsatlarını araştırma, kariyer seçimi konusunda ilgilenme ve kariyer planları yapabilme ile ilgilidir (akt. Sharf, 2017, s. 216). Yüksek kariyer kararı öz-yeterliği kariyer kararı verme görev ve davranışlara ilgi ve katılımın artmasına, düşük kariyer kararı öz-yeterliği ise bu tür faaliyetlerden kaçınmaya ya da kariyer kararlarını ertelemeye yol açmaktadır (Betz ve Hackett, 1986; Zunker, 2012).

Kariyer kararı öz-yeterliği yüksek olan bireyler mesleki gelişim görevlerini başarıyla tamamlayarak kendileri için doğru ve isabetli meslek seçimi yapabilmektedir. Ancak, kariyer kararı öz-yeterlik düzeyi düşük olan öğrenciler kariyer planlama konusunda kararlar alırken güçlükler yaşamakta ve bu dönemlerde mezuniyet sonrası eğitimlerini devam ettirme yönünde kararlar alabilmektedir (Foltz ve Luzzo, 1998; Lopatto, 2004; Rogers ve Creed, 2011; Sangganjanavanich ve Magnuson, 2011). Araştırmalar kariyer kararı öz-yeterlik inançları yüksek olan öğrencilerin kariyer kararsızlık düzeylerinin düşük olduğunu (Morgan ve Ness, 2003; Taylor ve Popma, 1990), kariyer olgunluk düzeylerinin ise yüksek olduğunu ve kendileri için doğru ve isabetli meslek seçimi yapabildiklerini göstermiştir (Chung, 2002; Lee, 2007; Lent ve diğ., 1996; Sneva, 2011; Ziebell, 2010; Walker, 2010). Garcia, Restubog, Bordia, Bordia ve Roxas (2015) kariyer kararı öz-yeterlik inançlarının kariyer iyimserliği üzerinde rolünü incelemiştir. Bu araştırmacılar kariyer kararı öz-yeterliğin kariyer iyimserliğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Lisansüstü Deneyimlere Katılım

Lisansüstü eğitimin bireylerin kişisel, mesleki gelişim ve akademik özerkliğine önemli katkıları bulunmaktadır. Lisansüstü deneyimler bireylere belirli bir alanda belirli bir süre boyunca derinlemesine çalışma imkânı sağlamaktadır ve bireylerin kariyer beklentilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olarak kendi performanslarını izleme ve değerlendirmelerine yardımcı olmaktadır (İlter, 2019; Soulsby ve Swain, 2003; Varhegyi ve Jepsen, 2009). Son yirmi yılda bireylerin lisansüstü çalışmalarına katılım oranlarında ciddi bir artış söz konusudur. Lisansüstü

eğitim bireylerin kariyer yollarını tanımlama ve kariyer planlarını şekillendirmede güçlü bir yol hâline gelmiştir (Bekhradnia, 2005; Donaldson ve McNicholas, 2004; Fox ve Arnold, 2008; Groube, 2017, s. 2; Wisker, 2007). Wolf (2002) lisansüstü düzeyde öğrenim gören bireylerdeki anlamlı artışı işgücü piyasasında yüksek lisans veya doktora gibi lisansüstü derecelerin göreceli faydalarına atfetmektedir (akt. Wakeling, 2005, s. 506). Lisansüstü eğitim bireylerin kariyer gelişimlerini geliştirebilecekleri en iyi yollarından biri olarak tanımlanır (İlter, 2019). Çünkü lisansüstü eğitim bireylerin eğitsel ve mesleki gelişimini gerçekleştirebilecekleri önemli alanlardan biri olduğu gibi ve kariyer gelişiminin de birçok yönünü bir araya getiren zengin bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır (Artess ve Hooley, 2017; İlter, 2020).

Lisansüstü eğitim bireylere ilgi ve yetenekleriyle eşleşen olası istihdam seçenekleri ve kariyer yolları hakkında gerçekçi bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yolların kariyer alanları ile bağlantısı vardır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013; Ünsal, 2014). Lisansüstü eğitimin amacı bir alanda uzmanlaşmak için entelektüel becerilerin gelişimini ve devamını sürdürmek, profesyonel yetkinlikler ve akademik değerler kazandırmaktır. Lisansüstü çalışmalara katılım bireylerin daha nitelikli hâle gelmesine katkıda bulunan finansal, kültürel ve kurumsal etkenlere sahip güçlü bir kariyer kimliğini şekillendirebilmektedir (Aitken, Currey, Marshall ve Elliott, 2008; Lindley ve Machin, 2013; Wakeling, 2009). Lisansüstü eğitim alma kararı mesleki gelişim veya akademik kariyer planlama ile ilgilidir. Lisansüstü programlar erken kariyer dönemi için üniversite öğrencileri tarafından çoğunlukla başvurulan bir yol hâline gelmiştir. Araştırmalar lisansüstü eğitimin bireylerin genel olarak kariyer gelişimi için yapıldığını göstermiştir (Anderson, Johnson, Milligan ve Stephanou, 1998; Barber, Pollard, Millmore ve Gerova, 2004; Gardner ve Barnes, 2007). Keep ve Mayhew (2004) bireylerin yüksek lisans derecesi gibi lisansüstü dereceler edinerek toplumda ve iş gücü piyasasında önemli avantajlar elde edebileceğini savunmuştur. Bu eğitime başlama hedefi üzerinde etkisi olan içsel faktörlerden biri de kariyer kararı verme öz-yeterliğidir. Araştırmacılar lisansüstü eğitime katılma amacının iş gücü piyasasında bireylere açık bir avantaj sunduğunu, böylece üniversite öğrencilerinin kariyer karar verme davranışlarını şekillendirebildiğini savunmuştur (Betz ve Hackett, 1986; Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Kariyer kararı, bir öğrenciyi bir mesleğe başlamadan önce uzun bir eğitim periyodu içeren belirli bir kariyer yoluna yönlendirdiği için lisansüstü eğitime başlama kararının kariyer ilerlemesi ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür (Creed, Patton ve Prideaux, 2006). Araştırmacılar kariyer gelişimine yatırım yapmada lisansüstü eğitimin motive edici ve istikrarlı bir yol olduğunu savunmuştur (Leman, 2015; Stuart, Lido, Morgan, Solomon ve Akroyd, 2008). Kulej ve Wells (2009) lisans öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin %32'sinin akademik kariyer beklentilerini gerçekleştirmek amacıyla lisansüstü eğitim alma niyetinde olduğunu tespit etmiştir. Bennett ve Turner'in (2012) "Lisansüstü Kariyer Deneyimi" konulu araştırmasında kariyer kararlarına etki eden bir dizi belirli unsurların (örneğin kariyer değiştirme, istihdam olanaklarının iyileştirilmesi, mesleğin gereksinimleri) bireylere özellikle lisansüstü eğitim seçiminin

yapılabileceğine dayalı bir çerçeve sunduğu belirlenmiştir.

Alanyazındaki bu sonuçlar kariyer planlama ve kariyer hedeflerinin belirlenmesi ile ilgili bir kararın aslında lisansüstü çalışmalara katılım kararı ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı'nda ele alınan kariyer kararını lisansüstü eğitime katılım kararına uygulamak uygun görünmektedir. Artess ve Hooley (2017) bu görüşü destekler şekilde lisansüstü çalışma sürecini bireyin kariyer kimliğiyle etkileşim kurmasına ve gerekli akademik görevleri tamamlayabileceği inancını ve yeterliliklerini göstermesine yardımcı olduğunu ve kariyer gelişimi sürecinin değerli bir parçası olarak kavramsallaştırıldığını açıklamıştır. Bu noktada lisansüstü eğitimin bireylerin kariyer gelişimi için önemli bir basamak taşı olduğunu söylemek mümkündür (Black ve Bonner, 2011).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin akademik başarıları ve lisansüstü eğitim alma ile ilgili niyetleri arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliliklerinin aracılık rolünü incelemektir. Ayrıca çalışmada akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliliğin lisansüstü eğitim niyeti üzerindeki yordayıcı etkileri sınanmıştır. Bu değişkenler Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramındaki modellerden biri olan performans modeline dayalı olarak belirlenmiştir. Bu modele göre başarılı kişisel performans sonuçları kariyer hedeflerini ve sonuç beklentilerini etkilemektedir (Lent ve diğ., 1994). Örneğin akademik başarısına güvenen bir öğrenci performans hedefleri belirleyebilmekte (ör., bir yüksek lisans programına girebileceklerine) ve bu hedefler doğrultusunda başarılı yaşantılar elde edebileceğine inanmaktadır (Ünsal, 2014). Başarı performansı ise bireyin kariyer kararı öz-yeterlilik inançlarını güçlendirmektedir. Böylece alanında kariyerle ilgili kararlar almada daha yetkin olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte bireyin akademik olarak kendini yetkin görmesi kişisel performansına daha fazla güvenmesini ve kariyer seçimini daha kolay gerçekleştirmesini beraberinde getirmektedir (Bandura, 1997; Büyükgöze-Kavas, 2011).

Alanyazında kariyer kararı öz-yeterliliği, sonuç beklentileri ve kariyer hedefleri arasındaki denenceleştirilmiş ilişkileri destekleyen çeşitli araştırmaların olduğu görülmüştür (Choi, Park, Yang, Lee ve Lee, 2012; Lent ve diğ., 1994). Örneğin Gibbons ve Borders (2010) üniversiteye yerleşmeyle ilgili beklentileri olan ve 7.sınıfa devam eden 272 öğrenciyle Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramını kullanarak bir çalışma yürütmüşlerdir. Elde edilen sonuçlara göre kariyer kararı öz-yeterliliğin öğrencilerin sonuç beklentileri üzerinde etkisi gözlenmiş ve her iki değişken kariyer hedeflerini doğrudan etkilemiştir. Ochs ve Roessler (2004) ise çalışmalarında 77 özel eğitime gereksinimi olan ve 99'u bu eğitime ihtiyacı olmayan öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterlilikleri, sonuç beklentileri ve kariyer hedefleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Bu araştırmacılar kariyer kararı öz-yeterliliğin ve sonuç beklentilerin her iki katılımcı grup için de kariyer hedeflerinin anlamlı yordayıcıları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de araştırmacılar tarafından üniversite öğrencilerinin kariyer kararı öz-yeterlilikleri ve akademik başarılarının lisansüstü eğitim niyetleri ile ilişkisinin incelenmesi üzerine odaklanılmamıştır.

Var olan araştırmalar incelendiğinde, kariyer kararı öz-yeterliliği ile ilgili olarak çeşitli değişkenlerin incelendiği görülmüştür (Ayık, Özdemir ve Yavuz, 2007; Bacanlı, 2012; Işık, 2010; Öksüz ve Karalar, 2020; Ulaş-Kılıç, 2018).

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramını üniversite öğrencileri ile sınavan çok sayıda araştırma olmasına rağmen akademik başarı, lisansüstü eğitim hedefi ve kariyer kararı öz-yeterliliği arasındaki ilişkileri birlikte inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma henüz lisans öğrenimi aşamasında olan öğrencilerin akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliliklerinin lisansüstü eğitim niyetleri üzerinde etkisini inceleyerek ilgili alanyazındaki boşluğu gidermeyi hedeflemektedir. Lisansüstü eğitime katılımı etkileyen faktörlerin belirlenmesi henüz lisans öğrenimi aşamasında olan öğrenciler için önemlidir. Lisansüstü olanaklara yönelik bilgi ve farkındalığın artırılması için lisans öğrencilerinin kariyer hedeflerine dair düşünce yapılarını şekillendiren kilit değişkenlerin neler olduğunu belirlemek önem arz etmektedir. Bu etkenlerin anlaşılması, öğrencilerin geleceğine dair bilinçli eğitimsel seçimler yapmaları için başarı veya kariyer kararı öz-yeterliliği gibi kişisel yetkinlikleri hakkında bir farkındalığa sahip olmalarını sağlayabilir. Ayrıca başarı, kariyer kararı ve lisansüstü eğitim hedefi gibi kariyer ile ilgili yapılar Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramını kavramsallaştırmada önemlidir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada, kariyer kararı öz-yeterliliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide aracı rolünü açıklamaya dayalı bir model oluşturulmuş ve yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak test edilmiştir. Araştırmada akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliliğin birlikte üniversite öğrencilerinin lisans sonrası lisansüstü eğitim alma ile ilgili niyetlerini olumlu yönde şekillendireceği varsayılmaktadır. Araştırmanın bu amacı doğrultusunda kurulan modelin hipotezleri (H) aşağıda verilmiştir.

H1: Akademik başarı lisansüstü eğitim niyetini pozitif yönde yordamaktadır.

H2: Kariyer kararı öz-yeterliliği lisansüstü eğitim niyetini pozitif yönde yordamaktadır.

H3: Kariyer kararı öz-yeterliliği, akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasında pozitif yönlü ilişkiler vardır.

H4: Akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliliğin aracılık rolü vardır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Üniversite öğrencileri örnekleminde akademik başarı, kariyer kararı öz-yeterliliği ve lisansüstü eğitim niyeti değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bu araştırma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırmada akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliliğin aracılık rolü test edilmiştir. Bu doğrultuda değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılmıştır. YEM'de istatistiki neden-sonuç ilişkisini ortaya çıkarmak üzere yapısal yollar kurulmakta ve yolların anlamlılığı ile modelin uyum iyiliği indeksleri incelenmektedir (Kline, 2015).

Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini 2019-2020 öğretim yılı güz yarı-yılı döneminde bir yükseköğretim kurumunun eğitim fakültesinin farklı programlarda ve son sınıfta okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenden hedeflenen örneklem grubuna ulaşmak için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini %54.6'sı (n=172) kadın ve %45.39'u (n=143) erkek olmak üzere 315 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada, öğrencilerin 2019-2020 öğretim yılı güz yarı-yılı döneminde genel akademik not ortalaması akademik başarı değişkeni olarak temel alınmıştır. Öğrencilerin öz-bildirimine dayalı olarak elde edilen akademik başarı not ortalaması 2.56 ile 3.72 arasında değişmektedir (Ort.= 2.92). Öğrencilerin %75.23'ü (n=237) sosyo-ekonomik durumlarını orta düzeyde algıladıklarını belirtirken, %14.3'ü (n=45) yüksek olduğunu ve %10.47'si (n=33) de düşük olduğunu belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu. Araştırmacı (yazar) tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, öğrenim görülen bölüm, sınıf düzeyi, akademik not ortalaması ve sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin bilgi elde etmek amacıyla çeşitli sorular yer almıştır.

Kariyer Kararı Öz-Yeterlik Ölçeği Kısa-Formu. Katılımcıların kariyer kararı öz-yeterlik düzeylerini ölçmek için Betz ve diğerleri (1996) tarafından geliştirilen ve Büyükgöze-Kavas (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan "Kariyer Kararı Öz-Yeterlik Ölçeği" kısa formu kullanılmıştır. Ölçek, bireylerin kariyerleri ile ilgili kararlar verme sürecinde gerekli görevleri yerine getirebileceği konusunda kendilerini yetkin görme inançlarını belirlemek için geliştirilmiştir (Betz ve Hackett, 1986). Toplam 25 maddeden oluşan ölçeğin kısa formunu cevaplandırmada katılımcılardan ifade edilen görevleri yerine getirme konusunda kendilerine ne derecede güvendiklerini belirtmek için "Hiç güvenmiyorum" (1) ifadesinden "Tamamen güveniyorum" (5) ifadesine uzanan 5'li likert tipi derecelendirmelerden birini tercih etmeleri istenmektedir. Ölçeğin faktör yapısı alanyazında tutarlı olarak maddelerin birden fazla faktöre yüklendiği ve faktör yapısının net bir şekilde ayrılmadığı bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu nedenle kariyer kararı öz-yeterlik düzeyinin ölçülmesinde ölçeğe ilişkin toplam puanın esas alınması önerilmektedir (Büyükgöze-Kavas, 2014). Tek faktörlü yapı varyansın toplamda %41'ini açıklamaktadır. Düşük puanlar, kariyer kararı verme davranışlarından kaçınıldığını, yüksek puanlar ise öğrencilerin kariyeri hakkında karar vermesine bağlı öz-yeterlik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Betz ve Luzzo, 2000; Taylor ve Popma, 1990). Türkçeye uyarlanan ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise Kariyer Kararı Öz-Yeterlik Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısı yeniden hesaplanmış ve .80 olarak bulunmuştur.

Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği. Katılımcıların lisans sonrası lisansüstü eğitim alma ile ilgili niyetlerini ölçmek için yazar (İlter, 2020) tarafından geliştirilen "Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek toplam 6 maddeden ve tek faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler 5'li likert tipi derecelendirmeye dayalı olarak yapılandırılmıştır (1= Hiç

katılmıyorum, 5= Tamamen katılıyorum). Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği'ndeki maddeler henüz lisans programına devam eden öğrencilerin lisans sonrası lisansüstü eğitim alma kararını ve bu kararın gerekçelerini, bu eğitim hakkındaki düşüncelerini, lisansüstü programlara giriş için gerekli koşulları sağlayıp sağlamama hazırlığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçekteki örnek ifadeler: (1) "Lisansüstü eğitim, akademik odaklı kişisel yeteneklerimi ve performansımı geliştirme fırsatıdır", (2) "Sürdürmekte olduğum lisans programını tamamladıktan sonra lisansüstü eğitime başlamak istiyorum". Ölçekte yükselen puanlar mezuniyet sonrası lisansüstü eğitime başlama konusundaki niyetlerin yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin tek faktörlü yapısının iyi uyum sağladığını ortaya koymuştur (RMSEA = .061; GFI = .92; CFI = .95; TLI = 92, IFI = .95). Ölçeğin tek boyutu için elde edilen iç tutarlık katsayısı .81 olarak belirlenmiştir (İlter, 2020). Bu araştırma kapsamında ise Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeği'nin iç tutarlık katsayısı incelenmiş ve .88 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın yürütülmesi için öncelikle katılımcıların öğrenim gördüğü yükseköğretim kurumunun Sosyal ve Beşerî Bilimler bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulundan etiğe uygunluk izni alınmıştır. Bu adımdan sonra kişisel bilgi formu, Kariyer Kararı Öz-Yeterlik Ölçeği ve Lisansüstü Eğitim Niyeti Ölçeğinden oluşan bir veri toplama kitapçığı hazırlanmıştır. Veri toplama araçları tüm katılımcılar için sınıf ortamında araştırmacı (yazar) tarafından uygulanmıştır. Katılımcılara gönüllülük, gizlilik, tarafsızlık ilkesi konularının bu araştırmada temel etik kaygılar olduğu açıklanmış ve bu konulara büyük önem verilmiştir. Bu yolla araştırma için çalışmada örneklem olarak belirlenen toplam 335 öğrenciden veri elde edilmiştir. Verilerin analizi öncesi katılımcılar tarafından doldurulan ölçek formları kontrol edilmiştir. Ölçek formlarını özensiz dolduran (boş bırakılan, desen oluşturulan, tümünde aynı seçenek işaretlenen vb.) 12 öğrenciye ait veri analiz kapsamından çıkarılmıştır. Araştırmanın veri setindeki uç değerler Mahalanobis uzaklığı ile belirlenmiştir. Çoklu normallik uç değerler için kabul edilen ölçüt $p < .001$ anlamlılık düzeyidir. Uç değerler incelenmiş ve z puanları ± 3.29 aralığı dışında kalan (Tabachnick ve Fidell, 2013) 8 katılımcı araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Sonuç olarak 20 kişinin analiz dışında bırakılması ile birlikte 315 katılımcı ait veriler üzerinden tüm istatistiksel analizler yapılmıştır. Veri seti üzerinde verilerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığına da bakılmıştır. Bu kapsamda verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık katsayıları incelendiğinde kariyer kararı öz-yeterliği, akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti değişkenleri için sırasıyla -.1.22, -.98 ve -.97; basıklık değerleri incelendiğinde ise sırasıyla -.94, .88 ve -.76 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin -1.5 ile +1.5 değerleri arasında olması bütün değişkenlerin normal dağılıma sahip olduklarını göstermektedir ((Tabachnick ve Fidell, 2007).

Kariyer kararı öz-yeterliği, akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiler ağını belirlemek için öncelikle değişkenlere ait betimsel istatistikler ve değişkenler arası korelas-

yonlar incelenmiştir. Sonrasında, akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin aracılık rolü yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile test edilmiştir. Aracılık testi, yordayıcı (bağımsız) değişkenin, aracı değişken üzerinden, sonuç (bağımlı) değişkeni üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlılığının incelenmesidir (Preacher ve Hayes, 2008). YEM’de model uyumunun değerlendirilmesinde χ^2/sd , GFI, CFI, IFI ve RMSEA uyum iyiliği indeksleri kullanılmıştır. Kariyer kararı öz-yeterliğin (aracı değişken) akademik başarı (bağımsız değişken) ile lisansüstü eğitim niyeti (bağımlı değişken) arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini belirlemek için Baron ve Kenny’nin (1986) aracılık analizi prosedürü kullanılmıştır. Aracı bir değişkenin herhangi bir ilişki üzerinde iki şekilde aracılık rolü olabilir: Tam veya kısmi aracılık. Baron ve Kenny’ya göre (1) bağımsız değişken(ler) ile bağımlı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir; (2) bağımsız değişken(ler) ile aracı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir; (3) aracı değişken ile bağımlı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir; (4) aracı değişken bağımsız değişkenle birlikte modele eklendiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi azalmaktadır. Analiz sonucunda, bağımsız değişkenin değerinde düşme olması ve aracı değişkenin de bağımsız değişken üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunması kısmi aracılık, ancak bu ilişkinin tamamen ortadan kalkması ise tam aracılık ilişkisini göstermektedir. Araştırmada, aracı değişken olan kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide aracı rolünün anlamlılığını test etmek için Bootstrapping yöntemi kullanılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Bootstrapping yöntemi oluşturulan bir modelde yer alan doğrudan ve dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmektedir (MacKinnon, 2008).

BULGULAR

Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler ile korelasyonlar incelenmiştir. Bu amaçla akademik başarı, kariyer kararı öz-yeterliliği ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile belirlenmiştir. Değişkenler arası ilişkiler ve değişkenlere ait betimsel analiz sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Değişkenleri İçin Korelasyon, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Ort.	Std. Sapma	1	2	3
1. KKÖY	3.45	3.12	-		
2. AB	2.92	2.41	.38**	-	
3. LEN	3.62	3.57	.54**	.40**	-

** $p < .001$, **KKÖY:** Kariyer kararı öz-yeterliliği, **AB:** Akademik başarı, **LEN:** Lisansüstü eğitim niyeti

Tablo 1 incelendiğinde araştırmada yer alan bütün değişkenlerin birbirleriyle anlamlı düzeyde ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Akademik başarı ile kariyer kararı öz-yeterliliği arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .38$; $p < .001$). Benzer şekilde, kariyer kararı öz-yeterliliği ve lisansüstü eğitim niyeti arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki

belirlenmiştir ($r = .54$; $p < .001$). Ek olarak akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($r = .40$; $p < .001$).

Hipotezlerin Test Edilmesi

Ölçüm Modeli

Yapısal eşitlik modellemesinde öncelikle kurulan modelde yer alan değişkenlerin birlikte modellendiği bir ölçüm modeli test edilmiştir. İlk olarak, gözlenen değişkenler ile gizil değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren ölçüm modeli doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile sınanmıştır. Ölçüm modeli, gözlenen değişkenler ile gizil değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamaktadır (Kline, 2015). Araştırma hipotezlerinin test edilmesinden önce örtük değişken olarak kullanılan değişkenlerin ölçüm modeli yoluyla geçerliliğinin doğrulanması gerekmektedir. Ölçüm modelinde akademik başarı tek bir gizil değişken ile tanımlanmıştır. Kariyer kararı öz-yeterliliği değişkeni ise ölçek maddelerinin birden fazla faktöre yüklenmesi ve faktör yapısının net bir şekilde ayrışmaması nedeniyle ölçeğin toplam puanı esas alınmış ve bu yapı tek bir gözlenen olarak tanımlanmıştır (Büyükgöze-Kavas, 2012). Lisansüstü eğitim niyeti değişkeni ise altı adet gözlenen değişken ile tanımlanmıştır. Böylece toplam üç örtük değişken ve altı gözlenen değişken ile ölçüm modeli oluşturulmuştur. Yapılan DFA sonucunda ölçüm modelinde tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu ve faktör yük değerlerinin .54 ile .72 arasında değiştiği bulunmuştur. Örtük değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki bütün ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüştür. Modelin veri setiyle uyumlu bir yapıda olduğu ve model uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir [$\chi^2/sd = 1.97$, GFI = .92; CFI = .94; IFI = .92, RMSEA = .061]. Modelin uyum indeksleri YEM için destek sağlamaktadır (Maruyama, 1998).

Yapısal Model

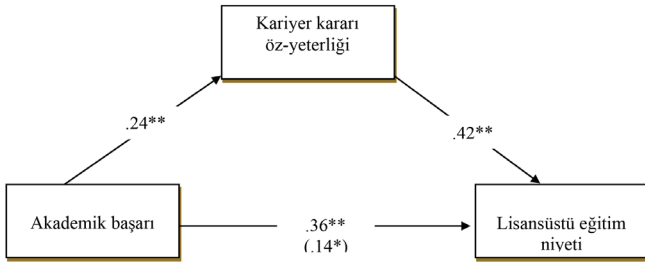
Kurulan modelde akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliliğin lisansüstü eğitim niyetini yordayıp yordamadığı test edilmiştir. Bu adımdan sonra akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliliğin aracılık rolü sınanmıştır. Öncelikle kurulan modelde akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki doğrudan etkiler incelenmiştir.

Aracılık Testine İlişkin Bulgular

Kariyer kararı öz-yeterliliğin lisansüstü eğitim niyeti üzerindeki doğrudan etkisi ve aracı rolü YEM ile test edilmiştir. Aracılık ilişkisi Baron ve Kenny’nin (1986) önerdiği üç aşamalı analiz yöntemi ile yapılmıştır. Aracılık analizinde ilk aşamada, akademik başarının lisansüstü eğitim niyeti üzerindeki doğrudan etkisi incelenmiştir. Akademik başarının lisansüstü eğitim niyetini doğrudan yordadığı ($\beta = .36$; $p < .001$) bulunmuştur. Modelin ise yeterli uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür ($\chi^2 / sd = 2.73$; GFI = .91; CFI = .93; IFI = .92; RMSEA = .064). Bu bulguya göre lisans öğrencilerinin akademik başarıları lisans sonrası lisansüstü eğitime başlama ile ilgili düşüncelerini doğrudan yordamaktadır. Böylece aracılık analizini yapabilmek için ilk koşulun sağlandığı ifade edilebilir. Aracılık analizinde ikinci aşamada, akademik başarının kariyer kararı öz-yeterliliği, kariyer kararı öz-yeterliliğin de lisansüstü eğitim niyeti üzerindeki doğrudan etkisi test edilmiştir. Analiz sonucunda akademik başarı-

nın kariyer kararı öz-yeterliğini pozitif yönde ($\beta = .24$; $p < .001$) ve kariyer kararı öz-yeterliğin de lisansüstü eğitim niyetini pozitif yönde yordadığı ($\beta = .42$; $p < .001$) bulunmuştur.

Aracılık analizi için birinci ve ikinci koşulun karşılanmasının ardından üçüncü aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada bütün değişkenler arasındaki ilişkiler aynı zamanda modelde test edilmiştir. Aracılık testinde ilk aşamada test edilen modeldeki standardize edilmiş yol katsayıları (β) karşılaştırıldığında, akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiyi gösteren katsayının $\beta = .36$ 'dan $\beta = .31$ 'e düştüğü ve yolun istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < .001$). Ayrıca kurulan modelde akademik başarının kariyer kararı öz-yeterliği aracılığıyla lisansüstü eğitim niyetini dolaylı olarak yordadığı görülmüştür. Akademik başarının lisansüstü eğitim niyetine olan etki değeri aracı değişken olan kariyer kararı öz-yeterliğin modele eklendiğinde düştüğü için, bu durum kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasında ilişkide kısmi aracı bir role sahip olduğunu göstermektedir. Aracılık analizine ilişkin kurulan modelin iyi uyuma sahip olduğu görülmüştür ($\chi^2 / sd = 1.31$; GFI = .95; CFI = .95; IFI = .96; RMSEA = .051). Şekil 1'de akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin aracı olduğu model gösterilmiştir.

Şekil 1: Kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide aracı rolü.

Bootstrap Analizine İlişkin Bulgular

Kurulan bir modelde aracılık etkisinin varlığını desteklemek için dolaylı etkilerin de anlamlı olup olmadığının incelenmesi önerilmektedir (Preacher ve Hayes, 2008). Aracı değişken olan kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide aracı rolünün anlamlılığını test

etmek için bootstrap analizi yapılmıştır. Dolaylı etkinin anlamlı olup olmaması güven aralığının alt ve üst sınırları arasında bir sıfır değerinin bulunmaması ile test edilir (Hayes, 2013). Bu araştırmada 2000 bootstrap (yeniden örnekleme) yapılarak aracı değişkenin aracılık rolünün istatistiksel olarak anlamlılığı incelenmiş ve güven aralıkları belirlenmiştir. Akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin aracı rolünün olduğu modele ait doğrudan ve dolaylı etkiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2'de akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin aracılık etkisine dair bootstrap sonuçları görülmektedir. Bootstrapping analizi sonuçlarına bakıldığında, akademik başarının kariyer kararı öz-yeterliği aracılığıyla lisansüstü eğitim niyeti üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin de anlamlı olduğu bulunmuştur (Bootstrap katsayısı = .14 %95 GA=.01 .06). Modelde akademik başarının kariyer kararı öz-yeterliğin %15'ini, akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterliği birlikte lisansüstü eğitim niyetindeki varyansın yaklaşık olarak %32'sini açıkladığı belirlenmiştir. Buna göre üniversite öğrencilerinin akademik başarı düzeylerinin artması kariyer kararı öz-yeterlik düzeylerini arttıracığı ve bu artışın sonucu olarak lisans sonrası lisansüstü eğitime başlama konusundaki davranışsal niyetlerini artırabileceği ifade edilebilir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada akademik başarı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin aracılık rolüne ilişkin geliştirilen hipotez modelin test edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Akademik Başarı ve Lisansüstü Eğitim Niyeti İlişkisine Yönelik Bulgular

Araştırmada akademik başarının üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitim niyetlerini doğrudan yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermiştir. Alanyazın incelendiğinde üniversite öğrencilerinin akademik başarı ve kariyer ile ilgili belirli konular arasında ilişkilerin bulunduğunu gösteren araştırmaların olduğu görülmüştür. Araştırmalar akademik başarının kariyer kararı öz-yeterliğini (Lent Hackett ve Brown, 1999), kariyer gelişimi ve kariyer olgunluğunu pozitif yönde (Bae, 2017; Betz, Hammond ve Multon, 2005; Corominas, Saurina ve Villar, 2010; Tekke ve Ghani, 2013) kariyer

Tablo 2: Kurulan Modele İlişkin Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Yol	β	%95 GA (2000 bootstrap örnekleme)		Katsayı (SH)
		Alt limit	Üst limit	
Doğrudan Etkiler				
KKÖY <--- AB	.24**	.05	.09	.17
LEN <--- AB	.36*	.03	.07	.16
LEN <--- KKÖY	.42**	.04	.08	.15
Dolaylı Etkiler				
LEN <--- KKÖY <--- AB	.14*	.01	.06	.14

* $p < .05$, ** $p < .001$, GA: Güven aralığı, KKÖY: Kariyer kararı öz-yeterliği, AB: Akademik başarı, LEN: Lisansüstü eğitim niyeti.

kararsızlığını negatif yönde yordadığını göstermiştir (Daggit, 1996; Gillespie ve Hillman, 1993; Negru-Subtirica ve Pop, 2016; Yayla ve Bacanlı, 2011). Alanyazındaki diğer araştırmalarda ise akademik başarı (Bandura ve diğ., 2001), akademik bütünleşme (Peterson ve Delmas, 2001) ve akademik memnuniyet (Jadidian ve Dufy, 2012; Nauta, 2007) gibi akademik alanla ilgili değişkenler ile kariyer kararı arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bahsedilen araştırmaların sonuçları mevcut araştırma kapsamında üniversite öğrencileri örnekleminde de akademik başarı değişkeninin lisansüstü eğitim niyetini doğrudan yordadığı sonucuyla benzerlik göstermektedir. Bulgular ayrıca Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ile de desteklenmektedir. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramında kariyer gelişimi ve kariyer kararının bilişsel süreçlere dayalı olarak geliştiği belirtilmektedir. Bu kurama göre kişinin farklı performansları gerçekleştirebileceğine veya hedefleri başarabileceğine dair yetkinlik beklentisi kariyer yollarını çizme sürecine kolaylaştırıcı bir katkı sunmaktadır (Bandura, 1997; Lent ve diğ., 1996). Bu bakış açısına göre, yetkinlik beklentisi yüksek olan bireyler kariyer hedeflerine yönelme, hedeflere ulaşma sürecinde ısrarcı olma veya bir kariyer gelişim programına yerleşebileceklerine ve bunda da başarılı olacaklarına inanırlar (Ünsal, 2014).

Araştırmalar yüksek akademik başarı ortalamasına sahip bireylerin kariyer seçeneklerinin daha fazla olduğunu, bu seçeneklerin ilgileriyle doğrudan bir ilişkisinin bulunduğunu, kendilerini kariyer seçenekleri için hazırlayabildiklerini göstermiştir (Kim ve diğ., 2016; Lent ve diğ., 2002). Schnabel, Alfeld, Eccles, Köller ve Baumert (2002) akademik başarının bireyin yetkinlik beklentilerini doğruladığını, önceden var olan kariyer hedeflerini güçlendirdiğini ve yeni meslek yollarının planlanmasına rehberlik ettiğini savunmuştur. Bu açıdan bireyin akademik olarak kendini yetkin görmesi kendi yeteneklerine daha fazla güvenmesini ve kariyer seçimini daha kolay yapmasını beraberinde getirmektedir (Büyükgöze-Kavas, 2011). Elde edilen bulgular ve ilgili alanyazın ışığında bireylerin kariyer planlama faaliyetlerine yatırım yapmada akademik başarı durumlarının kritik bir rol oynadığı ifade edilebilir (Cevher, 2015; Lent, 2012; Lent ve diğ., 1994). Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin kariyer konularına yaklaşma konusunda hazır olmalarının akademik yetkinlik durumları ile de ilişkili olduğunu söylemek mümkündür (Bacanlı ve Sürücü, 2011; Savickas, 2013). Bu durum ayrıca Mantıksal Eylem Kuramının bir uzantısı olan Planlanmış Davranış Kuramıyla da açıklanabilir (Ajzen, 1991). Bu kuram, bireylerin inanç ve başarı deneyimlerine ilişkin algılarının davranışlarına yön verdiğini ve davranışların ise belirli bir nedene ya da odağa dayandığı varsayımı üzerine kuruludur.

Bu araştırmada akademik başarının lisansüstü eğitim niyetini yordadığı bulgusu akademik performansın öğrencilerin gelecekteki kariyer odağını güçlendirebileceğini dolayısıyla kişinin şimdiki zamanı açısından değerli ve elverişli olabileceğini göstermektedir. Nitekim yüksek not ortalamasına sahip bir ergenin bu akademik başarı göstergesinin gelecekteki kariyer benliğine en iyi şekilde nasıl entegre edilebileceğini düşünmekle daha fazla meşgul olması muhtemeldir. Bu tür gelişimsel zamanlar, üniversite öğrencileri açısından kariyer kimliğini oluşturmada bir öz-değer kaynağı olabilmektedir (Richardson ve diğ., 2012).

Kariyer Kararı Öz-Yeterliği ve Lisansüstü Eğitim Niyeti İlişkisine Yönelik Bulgular

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç, kariyer kararı öz-yeterliğin öğrencilerin lisansüstü eğitim niyetlerini pozitif yönde yordamasıdır. Kariyer kararı öz-yeterlik düzeyinin yükselmesi ile lisans sonrası eğitime devam etme düşüncesinin arttığı bulunmuştur. Bulgular öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterliklerinin akademik kariyer yapmayı destekleyen bir kavram olduğunu göstermiştir. Alanyazında kariyer kararı öz-yeterliği ile lisansüstü eğitim hedefi arasındaki ilişkilerin ele alındığı çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular Varhegy'nin (2009) kariyer kararı öz-yeterliğin üniversite öğrencilerinin lisansüstü kariyer hedeflerini doğrudan yordadığı bulgusu ile tutarlık göstermektedir. Araştırmacılar bu bulguları destekler nitelikte lisans sonrası eğitime başlama üzerinde etkisi olan etmenler arasında öz-yeterliği (Gianakos, 2001) ve kariyer kararı verme yaklaşımını belirtmiştir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramında da kariyer kararı öz-yeterliğin kariyer hedefi ve bu hedefe ulaşmak için girişilen eylemlerin ortaya çıkmasını sağladığı belirtilmektedir (Lent, Brown ve Hackett, 2000). Bu kurama göre kariyer kararı öz-yeterliği kariyer motivasyonunun temeli olarak kabul edilmektedir (Bandura, 1993). Böylece öğrencilerin gelecekte lisansüstü eğitime devam etme ve bu eğitimi sürdürme konusundaki olası niyetlerini etkileyebilir. Gushue, Scanlan, Pantzer ve Clarke (2006) yüksek seviyeli kariyer karar verme öz yeterliğinin mesleki benlik kavramı ve kariyer araştırma faaliyetlerine daha fazla katılım ile ilişkili olduğunu savunmuştur. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterliklerinin gelecekte lisansüstü eğitime başlama ile ilgili düşüncelerini olumlu yönde yordaması öğrencilerin farklı gereksinimlerini gideren kariyer kararlarından kaynaklanması ile açıklanabilir. Birincisi, henüz lisans öğrenimi aşamasında kendisini belirli bir kariyer hedefine yönlendiren bir öğrenci kariyer yolunda ilerlemek için bilgi edinmeye, lisans sonrası eğitim olanaklarına yönelik farkındalık geliştirmeye çalışabilir. Araştırmalar lisansüstü çalışmalara atfedilen bilgi ve farkındalığın akademik benlik saygısı ve kariyer gelişiminin özendirilmesine daha fazla yardımcı olduğunu göstermiştir (Jepsen ve Varhegyi, 2011; Porter ve Porter, 1991). Kendilerini geleceğe yansıtabilen, mevcut eylemlerini gelecekteki sonuçlar ile ilişkilendiren ve bu sonuçlara nasıl ulaşılacağını planlayan öğrencilerin (Negru-Subtirica ve Pop, 2016) kariyer karar verme öz-yeterlik inançları daha yüksek olabilir, dolayısıyla akademik başarılarına yatırım yapma olasılıkları daha yüksektir. İkincisi, bir öğrenci lisans eğitiminin alanda yeterli uzmanlaşmayı ya da kariyeri sağlamadığı kaygısına bağlanabileceği gibi iş bulma sürecindeki bekleme sürecini fırsata dönüştürme isteğinde olması veya iyi ücret kazandıran bir iş arzusu sebebiyle lisansüstü eğitime başlama niyetinde olabilir. Bu öğrencilerin lisansüstü deneyimlerin önemli bir kariyer fırsatı olduğunu ve bu eğitimin profesyonel yaşama başlamanın bir adımı olduğunu düşündükleri varsayılır (Akoğlan ve Dalkıranoglu, 2013). Üçüncüsü, üniversiteler akademik diyaloglar geliştirerek ya da lisansüstü programlar için yaptıkları etkinliklerin veya tanıtımların bir sonucu olarak lisans öğrencilerinin kariyer kararı öz-yeterlik

düzeylerini artırma yoluyla mezuniyet sonrası lisansüstü eğitime başlama fikrini öğrencilerin aklına yerleştirmeye çalışması olabilir (Jepsen ve Varhegyi, 2011). Araştırmalar lisans öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliklerinin onları kariyer konularına yaklaşma konusundaki niyetlerini yönlendirmede açık bir rol oynadığını göstermiştir (Mellors-Bourne, Hooley ve Marriott, 2014). Tüm bulgular Saka ve Gati (2007) tarafından da ifade edildiği gibi üniversite öğrencilerinin kariyer karar verme yeterliklerini tanımlama ve değerlendirmenin öğrencilerin mevcut kariyer hedeflerini şekillendirmede ve kariyer planlarını geliştirmede önemli bir adım olacağı göstermektedir.

Aracılık Analizine İlişkin Bulgular

Aracılık testi sonuçlarına göre, akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkide kariyer kararı öz-yeterliğin kısmi aracı bir role sahip olduğu görülmüştür. Modele göre akademik başarının öğrencilerin lisansüstü eğitim niyetleri üzerinde gerek doğrudan gerekse kariyer kararı öz-yeterlikleri aracılığıyla dolaylı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterlikleri onların lisansüstü eğitime katılımına kısmen katkı sağlamaktadır. Buna göre öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesi onların kariyer kararı öz-yeterlik düzeylerinin artmasına ve bu dolaylı etki ile de lisansüstü eğitim alma konusundaki niyetlerinin teşvikine neden olabileceği ifade edilebilir. Elde edilen bu bulgu, geleceğe yönelik güçlü bir yönelime sahip olan veya önceden kariyer planlama faaliyetlerine yatırım yapmayı hedefleyen öğrencilerin okulda daha iyi performans sergileme eğiliminde olacaklarını ve artan kariyer kararı öz-yeterliği ile birlikte lisansüstü programlara dair bakış açılarını olumlu yönde daha fazla güçlendirebileceğini göstermektedir. Bulgular üniversite öğrencilerinin akademik başarılarının lisansüstü eğitim niyetleri üzerindeki etkisinin kariyer kararı öz-yeterliklerinden bağımsız olduğunu ancak, kariyer kararı öz-yeterlik düzeylerine göre farklılaşabildiği sonucunu vermektedir. Kariyer kararı öz-yeterliğin akademik başarı ile lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiye kısmen aracılık etmesi Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ile açıklanabilir. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramına göre öğrencilerin kariyer karar verme öz-yeterlikleri performans yetkinlikleri ile birlikte kariyer planlama ve kariyer keşfinde daha fazla iç görü ve anlayış kazandırmaktadır (Lent ve diğ., 1994).

Alanyazında üniversite öğrencilerinin akademik başarı, kariyer kararı ve lisansüstü eğitim hedefleri arasındaki ilişkileri inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Malkin, Allen, Hambly ve Scott'un (1997) bireylerin gelecek ile ilgili kariyer kararlarını vermek ve uygulamak için belirli bir akademik yetkinlik ile birlikte kariyer anlayışı ve kariyer kararına sahip olmaları gerektiği açıklaması elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Bu sonuçlara dayalı olarak birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür. Birincisi, lisans öğrencilerinin kariyer kararı öz-yeterliklerinin lisansüstü eğitim alma ve üstlenme niyetleri üzerinde önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda öğrencilerin kariyer kararı öz-yeterlik düzeylerinin lisansüstü çalışmalara katılımında kararlı bir bağlılığı artıracağı olası görünmektedir. İkincisi, araştırmada akademik başarının lisansüstü eğitime başlama niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıksa da, kariyer kararı öz-yeterliğin lisansüstü eğitim

niyeti üzerinde daha yüksek bir etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Bu durum, lisans sonrası eğitim olanakları hakkındaki düşüncelerin oluşması üzerinde kariyer kararı öz-yeterliğin önemini ortaya koymaktadır. Buna göre üniversite öğrencilerinin kariyer kararı öz-yeterliklerinin lisansüstü düzeydeki çalışmalara katılım gösterme konusundaki niyetlerini teşvik etmede güçlü bir etkiye sahip olacağı sonucu çıkarılabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları vardır. Birincisi, verilerin elde edilmesinde öz-bildirimle dayalı ölçümler kullanılmıştır. Öz-bildirime dayalı araçlar yoluyla verilerin elde edilmesi nedeniyle araştırmadaki ilgili değişkenlerin yalnızca veri toplama araçlarının kapsamına açıklanabileceği ve katılımcıların sosyal istenirlikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Gelecekte araştırmalarda bu sınırlılığın önüne geçilmesi için öz-bildirimle dayalı ölçme araçlarının yanı sıra görüşme, gözlem gibi farklı yöntemlerin kullanılması önerilmektedir. İkincisi, katılımcı çeşitliliği ile sınırlılığın belirtilmesinde yarar vardır. Araştırmada bir yükseköğretim kurumunun sadece eğitim fakültesinde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinden veriler elde edilmiş olsa da farklı yükseköğretim kurumlarının farklı fakülte ve programlarda farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerden de verilerin toplanması araştırmanın genellenebilirliğini artırabilir. Gelecek araştırmalar daha geniş örneklem gruplarını ele alabilir.

Bütün bu sınırlılıklara rağmen bu araştırma henüz lisans öğrenimi aşamasında olan öğrencilerin akademik başarıları, kariyer kararı öz-yeterlikleri ve lisansüstü eğitim niyetleri arasındaki ilişkileri açığa çıkararak ilgili alanyazında önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir. Bulgular üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitim niyetlerini yordayan değişkenler hakkında araştırmacılara, üniversite yöneticilerine ve akademisyenlere önemli bilgiler sunmaktadır. Araştırma sonuçları üniversite öğrencilerinin lisansüstü eğitim alma niyetlerini şekillendiren faktörleri aydınlatmaktadır. Elde edilen bulgular lisansüstü eğitim niyetinin öngörülmesinde akademik başarı ve kariyer kararı öz-yeterlik kavramlarına destek vermiştir.

Öğrencilerin lisansüstü eğitim konusunda bilinçlendirilmesine yardımcı olmak için üniversiteler lisansüstü programlarla daha etkili bağlantıların kurulması için öğrencilere ek fırsatlar sunabilirler. Üniversiteler lisans öğrencileri için düzenli olarak lisansüstü çalışmalar düzenleyebilir ve mezun olacak öğrenciler için lisansüstü eğitimin devamını teşvik edecek kapsamlı akademik çalıştaylar düzenleyebilirler. Ayrıca lisansüstü eğitime katılımı teşvik etmek amacıyla lisans programlarında kariyer planlama dersleri, kariyer planlamayla ilgili bilgi edinme kaynakları, lisans sonrası olanaklara dair tanıtıcı reklamlar, birinci ve ikinci sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin başarı ve kariyer kararı öz-yeterliklerini artırmayı hedefleyen kariyer etkinlikleri ya da özendirme amaçlı başarılı lisansüstü öğrencilerin lisans öğrencilerine yönelik akademik rehberlik uygulamaları gerçekleştirilebilir. Üniversitelerin lisansüstü eğitim için mentorluk ya da çalışma merkezleri oluşturarak lisans öğrencilerinin kariyer potansiyelleri hakkında bilgiler toplamaları, planlar yapmaları ve bu planları yaşama geçirmeleri kuşkusuz öğrencilerin lisans-

üstü eğitime katılımı için önemli bir adımdır. Böylece henüz lisans öğrenimi aşamasında olan öğrenciler mezuniyet sonrası lisansüstü programlara katılım için gerekli koşulları sağlamak adına yeterli zamana sahip olabilirler.

KAYNAKLAR

- Abele-Brehm, A. E., & Stief, M. (2004). Die Prognose des berufserfolgs von hochschulabsolventinnen und-absolventen: Befunde zur ersten und zweiten Erhebung der Erlanger Längsschnittstudie BELA-E. *Zeitschrift für Arbeits-und Organisationspsychologie A and O*, 48(1), 4-16.
- Aitken, L., Currey, J., Marshall, A., & Elliott, D. (2008). Discrimination of educational outcomes between differing levels of critical care programmes by selected stakeholders in Australia: A mixed-method approach. *Intensive and Critical Care Nursing*, 24(2), 68-77.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.
- Akoğlan, K. M., & Dalkıranoğlu, T. (2013). Mezun öğrencilerin kariyer algılamaları: Anadolu Üniversitesi örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 41-52.
- Anderson, D., Johnson, R., Milligan, B., & Stephanou, A. (1998). *Access to PG courses: Opportunities and obstacles*. Higher Education Council. Canberra: Australian Government Publishing Service.
- Artess, J., & Hooley, T. (2017). Toward a new narrative of postgraduate career. In: Padró F., Erwee R., Harmes M., Harmes M., P. Danaher (Eds.), *Postgraduate Education in Higher Education* (pp.521-538). Singapore. Springer.
- Ayık, Y. Z., Özdemir, A., & Yavuz, U. (2007). Lise türü ve mezuniyet başarısının kazanılan fakülte ile ilişkisinin veri madenciliği tekniği ile analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 441-454.
- Bacanlı, F. (2012). Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.
- Bacanlı, F., & Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyne bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.
- Bae, S. M. (2017). An analysis of career maturity among Korean youths using latent growth modeling. *School Psychology International*, 38(4), 434-449.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1996). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. In G. H. Jennings & D. Belanger (Eds.), *Passages beyond the gate: A Jungian approach to understanding the nature of American psychology at the dawn of the new millennium* (pp. 96–107). Needham Heights, MA: Simon & Schuster.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York, NY: Freeman.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72(1), 187-206.
- Barber, I., Pollard, E., Millmore, B., & Gerova, V. (2004). *Higher degrees of freedom: The value of postgraduate study*. South Coast: IES.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator' mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182.
- Bekhradnia, B. (2005). Postgraduate education in the UK: Trends and challenges higher education policy institute. In: *The future of postgraduate education, supporting the students of today and tomorrow*: London.
- Bennett, P., & Turner, G. (2012). *PTES 2012 National findings from the postgraduate taught experience survey*. New York, NY: Higher Education Academy.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (1986). Applications of self-efficacy theory to understanding career choice behavior. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4, 279-289.
- Betz, N. E., & Hackett, G. (2006). Career self-efficacy theory: Back to the future. *Journal of Career Assessment*, 14(1), 3-11.
- Betz, N. E., & Luzzo, D. A. (2000). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4, 413-428.
- Betz, N. E., Hammond, M. S., & Multon, K. D. (2005). Reliability and validity of five-level response continua for the career decision self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 13(2), 131-149.
- Betz, N. E., Klein, K. L., & Taylor, K. M. (1996). Evaluation of a short form of the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4(1), 47-57.
- Black, K. E., & Bonner, A. (2011). Employer-based support for registered nurses undertaking postgraduate study via distance education. *Nurse Education Today*, 31(2), 163-167.
- Briscoe, C. S. (2002). *The development and validation of an adult students' career needs questionnaire*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Tennessee, USA.
- Brown, S. D., Lent, R. W., & Gore Jr, P. A. (2000). Self-rated abilities and self-efficacy beliefs: Are they empirically distinct? *Journal of Career Assessment*, 8(3), 223-235.
- Brown, S. D., Tramayne, S., Hoxha, D., Telander, K., Fan, X., & Lent, R. W. (2008). Social cognitive predictors of college students' academic performance and persistence: A meta-analytic path analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 72, 298-308.
- Büyükgöze-Kavas, A. (2011). *Testing a model of career indecision among university students based on social cognitive career theory* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Büyükgöze-Kavas, A. (2012). Turkish adaptation of career decision scale: Validity and reliability study. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38), 159-168.
- Büyükgöze-Kavas, A. (2014). A psychometric evaluation of the career decision self-efficacy scale–short form with Turkish university students. *Journal of Career Assessment*, 22(2), 386-397.
- Cevher, E. (2015). Üniversitelerde kariyer planlama faaliyetleri ekseninde kariyer merkezlerine yönelik bir araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 164-177.

- Choi, B. Y., Park, H., Yang, E., Lee, S. K., Lee, Y., & Lee, S. M. (2012). Understanding career decision self-efficacy: A meta-analytic approach. *Journal of Career Development, 39*(5), 443-460.
- Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development, 28*, 277-284.
- Corominas, E., Saurina, C., & Villar, E. (2010). *The match between university education and graduate labour market outcomes (education-job match): An analysis of three graduate cohorts in Catalonia. Studies on Higher Education and Graduate Employment*, Agencia per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya, Barcelona.
- Creed, P., Patton, W., & Prideaux, L. A. (2006). Causal relationship between career indecision and career decision-making self-efficacy: A longitudinal cross-lagged analysis. *Journal of Career Development, 33*(1), 47-65.
- Daggit, J. A. (1996). *The influence of perceived family dynamics on career indecision in college students as a function of academic achievement level, gender, and college class*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Iowa, Iowa.
- Donaldson, B., & McNicholas, C. (2004). Understanding the postgraduate education market for UK-based students: a review and empirical study. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, 9*(4), 346-360.
- Foltz, B. M., & Luzzo, D. A. (1998). Increasing the career decision-making self-efficacy of nontraditional college students. *Journal of College Counseling, 1*(1), 35-44.
- Fox, G. J., & Arnold, S. J. (2008). The rising tide of medical graduates: how will postgraduate training be affected? *Medical Journal of Australia, 189*, 515-518.
- Garcia, P. R. J. M., Restubog, S. L. D., Bordia, P., Bordia, S., & Roxas, R. E. O. (2015). Career optimism: The roles of contextual support and career decision-making self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior, 88*, 10-18.
- Gardner, S. K., & Barnes, B. J. (2007). Graduate Student Involvement: Socialization for the Professional Role. *Journal of College Student Development, 48*(4), 369-387.
- Gianakos, I. (2001). Predictors of career decision-making self-efficacy. *Journal of Career Assessment, 9*(2), 101-114.
- Gibbons, M. M., & Borders, L. D. (2010). Prospective first-generation college students: A social-cognitive perspective. *The Career Development Quarterly, 56*(3), 194-208.
- Gillespie, D., & Hillman, S. B. (1993). *Impact of Self-efficacy expectations on adolescent career choice*. 101st Annual Meeting of the American Psychological Association, Toronto, Ontario, Canada, August.
- Gloria, A. M., & Hird, J. S. (1999). Influences of ethnic and nonethnic variables on the career decision-making self-efficacy of college students. *Career Development Quarterly, 48*(2), 157-174.
- Groube, J. K. (2017). *Postgraduate study: The journey for registered nurses* (Unpublished doctoral dissertation). New Zealand: University of Canterbury.
- Gushue, G. V., Scanlan, K. R. L., Pantzer, K. M., & Clarke, C. P. (2006). The relationship of career decision-making self-efficacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students. *Journal of Career Development, 33*(1), 19-28.
- Hackett, G., & Betz, N. E. (1995). *Self-efficacy and career choice and development*. In Self-efficacy, adaptation, and adjustment (pp. 249-280). Boston: Springer.
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., & Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior, 66*(3), 385-419.
- Howard, K. A. S., Ferrari, L., Nota, L., Solberg, V. S. H., & Soresi, S. (2009). The relation of cultural context and social relationships to career development in middle school. *Journal of Vocational Behavior, 75*(2), 100-108.
- Işık, E. (2010). *Sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi. Adana.
- İlter, İ. (2019). Lisansüstü Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online, 18*(1), 263-284.
- İlter, İ. (2020). Akademik başarı, lisansüstü eğitim farkındalığı ve lisansüstü eğitim niyeti arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 53*(1), 117-156.
- Jadidian, A., & Duffy, R. D. (2012). Work volition, career decision self-efficacy, and academic satisfaction: An examination of mediators and moderators. *Journal of Career Assessment, 20*(2), 154-165.
- Jepsen, D., & Varhegyi, M. M. (2011). Awareness, knowledge and intentions for postgraduate study. *Journal of Higher Education Policy and Management, 33*(6), 605-617.
- Keep, E., & Mayhew, K. (2004). The economic and distributional implications of current policies on higher education. *Oxford Review of Economic Policy, 20* (2), 298-311.
- Kim, T., Chang, J. Y., Myung, S. J., Chang, Y., Park, K. D., Park, W. B., & Shin, C. S. (2016). Predictors of undergraduate and postgraduate clinical performance: A longitudinal cohort study. *Journal of Surgical Education, 73*(4), 715-720.
- Kleinberg, J. L. (1976). Adolescent correlates of occupational stability and change. *Journal of Vocational Behavior, 9*(2), 219-232.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford.
- Kulej, G., & Wells, P. (2009). *Postgraduate research experience survey (PRES), 2009 results*. York, UK: Higher Education Academy.
- Lee, C. M. (2007). *Career maturity, career decision-making self-efficacy, interdependent self-construal, locus of control and gender role ideology of Chinese adolescents in Hong Kong* (Unpublished doctoral dissertation). Hong Kong Baptist University.
- Leman, J. (2015). *What do taught postgraduates want?* New York: Higher Education Academy.
- Lent, R. W. (2012). Social cognitive career theory. In D. Brown and R. W. Lent (Eds.). *Career development and counseling: Putting theory and research to work*, 115-146. John Wiley.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice and performance. *Journal of Vocational Behavior, 45*(1), 79-122.

- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspective. In D. Brown and L. Brooks (Eds.), *Career choice and development* (3rd ed., pp. 373–421). San Francisco: Jossey-Bass.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 36–49.
- Lent, R. W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory (pp. 255– 311). In D. Brown, L. Brooks, and Associates, *Career choice and development* (4th Ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Lent, R. W., Hackett, G., & Brown, S. D. (1999). A social cognitive view of school-to work transition. *The Career Development Quarterly*, 47(4), 297–311.
- Lindley, J., & Machin, S. (2013). *The Postgraduate Premium: Revisiting trends in social mobility and educational inequalities in Britain and America*. London: The Sutton Trust.
- Lopatto, D. (2004). Survey of undergraduate research experiences (SURE): First Findings. *Cell Biology Education*, 3(4), 270–277.
- Luzzo, D. A. (1993). Value of career-decision-making self-efficacy in predicting career-decision-making attitudes and skills. *Journal of Counseling Psychology*, 40(2), 194–199.
- MacKinnon, D. P. (2008). *Introduction to statistical mediation analysis*. Taylor and Francis Group.
- Malkin, J., Allen, A., Hambly, L., & Scott, F. (1997). *Rational career planning, perspectives on career planning, occasional papers in careers guidance*. Institute of Careers Guidance.
- Maruyama, G. M. (1998). *Basics of structural equation modeling*. Thousand Oaks. Sage.
- Mellors-Bourne, R., Hooley, T., & Marriott, J. (2014). *Understanding how people choose to pursue taught postgraduate study: Report*, HEFCE, Bristol.
- Mikacic, M. T., & Ovsenik, M. (2013). Career planning as a building block for personal excellence. *Organizacija*, 46(6), 235–252.
- Morgan, T., & Ness, D. (2003). Career decision-making difficulties of first-year students. *The Canadian Journal of Career Development*, 2(1), 33–39.
- Nauta, M. M. (2007). Career interests, self-efficacy, and personality as antecedents of career exploration. *Journal of Career Assessment*, 15(2), 162–180.
- Negru-Subtirica, O., & Pop, E. I. (2016). Longitudinal links between career adaptability and academic achievement in adolescence. *Journal of Vocational Behavior*, 93, 163–170.
- Niles, S. G., & Harris-Bowlsbey, J. (2013). *Career development interventions in the 21st century*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice-Hall.
- Ochs, L., A., & Roessler, R. T. (2004). Predictors of career exploration and intentions: A social cognitive career theory perspective. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 47(4), 224–233.
- Öksüz, Y., & Karalar, M. (2020). Ortaokul öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinliğinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(1), 158–174.
- Peterson, S. L., & Delmas, R. C. (2001). Effects of career decision-making self-efficacy and degree utility on student persistence: A path analytic study. *Journal of College Student Retention: Research, Theory and Practice*, 3(3), 285–299.
- Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. *Psychological Bulletin*, 135(2), 322–338.
- Porter, R. T., & Porter, M. J. (1991) Career development: Our professional responsibility. *Journal of Professional Nursing*, 7(4), 208–212.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879–891.
- Richardson, M., Abraham, C., & Bond, R. (2012). Psychological correlates of university students' academic performance: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138(2), 353–387.
- Rogers, M. E., & Creed, P. A. (2011). A longitudinal examination of adolescent career planning and exploration using a social cognitive career theory framework. *Journal of Adolescence*, 34(1), 163–172.
- Saka, N., & Gati, I. (2007). Emotional and personality-related aspects of persistent career decision-making difficulties. *Journal of Vocational Behavior*, 71(3), 340–358.
- Sampson, J. P., Jr., Reardon, R. C., Peterson, G. W., & Lenz, J. G. (2004). *Career counseling and service: A cognitive information processing approach*. Belmont.
- Sangganjanavanich, V. F., & Magnuson, S. (2011). Using sand trays and miniature figures to facilitate career decision making. *The Career Development Quarterly*, 59(3), 264–273.
- Savickas, M. L. (2013). Career construction theory and practice. In R.W. Lent, and S.D. Brown (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 147–183). Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons.
- Schnabel, K. U., Alfeld, C., Eccles, J. S., Köller, O., & Baumert, J. (2002). Parental influence on students' educational choices in the United States and Germany: Different ramifications—same effect? *Journal of Vocational Behavior*, 60(2), 178–198.
- Sharf, R. S. (2017). *Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması*. (F. Bacanlı ve K. Öztemel (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Sneva, J. N. (2011). *Exploring career decision-making self-efficacy, career maturity attitudes and racial identity attitudes of college students of color* (Unpublished doctoral dissertation). University at Buffalo.
- Soulsby, D., & Swain, D. (2003). *A report on the Award-Bearing INSET Scheme*. London.
- Stewart, J., & Knowles, V. (1999). The changing nature of graduate careers. *Career Development International*, 4(7), 370–383.
- Strenze, T. (2007). Intelligence and socioeconomic success: A meta-analytic review of longitudinal research. *Intelligence*, 35(5), 401–426.
- Stuart, M., Lido, C., Morgan, M., Solomon, L., & Akroyd, K. (2008). *Widening participation to postgraduate study: Decisions, deterrents and creating success*. New York: Higher Education Academy.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, S. (2013). *Using multivariate statistics*. New York, NY: Pearson Press.

- Taylor, K. M., & Popma, J. (1990). An examination of the relationships among career decision-making self-efficacy, career salience, locus of control, and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior, 37*(1), 17-31.
- Tekke, M., & Ghani, M. F. A. (2013). Examining the level of career maturity among Asian foreign students in public university: Gender and academic achievement. *Hope Journal of Pakistan, 1*(1), 101-12.
- Ulaş-Kılıç, Ö. (2018). Üniversite son sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliği düzeylerini etkileyen değişkenler. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 9*(16), 248-275.
- Ünsal, P. (2014). *Kariyer gelişim kuramları ve kariyer danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın.
- Varhegyi, M. M. (2009). *Career certainty and career decision-making self-efficacy in postgraduate study intentions*. (Unpublished doctoral thesis). Macquarie University.
- Varhegyi, M. M., & Jepsen, D. M. (2009). *Undergraduate student aspirations, awareness and knowledge of postgraduate study options: A preliminary, qualitative investigation*. Paper presented at the International Employment Relations Association Annual Conference, Bangkok.
- Wakeling, P. (2009). *Social class and access to postgraduate education in the UK: A sociological analysis*. (Unpublished doctoral thesis). University of Manchester.
- Walker, Q. (2010). *An investigation of the relationship between career maturity, career decision self-efficacy, and self-advocacy of college students with and without Disabilities*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Iowa.
- Wisker, G. (2007). *The postgraduate research handbook: Succeed with your MA*. MPhil, EdD and PhD. Macmillan International Higher Education.
- Yayla, A., & Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(3), 1148-1159.
- Ziebell, J. L. C. (2010). *Promoting viable career choice goals through career decision-making self-efficacy and career maturity in inner-city high school students: A test of social cognitive career theory* (Unpublished doctoral thesis). University of Minnesota.
- Zunker, V. G. (2012). *Career counseling: A holistic approach* (8th ed.). Pacific Grove.